

YOSH RASSOM-SHOGIRDLARDA BADIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI METODLARI

Haydarov Jamshid Umidjon o'g'li

Qo`qon Davlat Universiteti Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi

yo`nalishi 02 24-guruh 1-kurs talabasi

jamshidjonhaydarov98@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:10.11.2025

Revised: 11.11.2025

Accepted:12.11.2025

KALIT SO'ZLAR:

badiiy tafakkur, yosh
rassom, shogird,
ustoz, ijodiy muhit,
estetik idrok,
metodika, tasviriy
san'at

Mazkur maqolada yosh rassom-shogirdlarda badiiy tafakkurni shakllantirishning samarali metodlari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil etilgan. Ustoz-shogird tizimi, ijodiy muhit yaratish, vizual idrok va estetik tafakkurni rivojlantirish jarayonlarining o'zaro bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, maqolada o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, kuzatuvchanlik va obrazli ifodani o'stirishga yo'naltiruvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlar, psixologik va texnologik omillar tahlil qilingan. Tadqiqotda san'at ta'limida interfaol, muammoli va ijodiy topshiriqlarga asoslangan metodlarning samaradorligi amaliy dalillar bilan asoslab berilgan.

Kirish: Zamonaviy ta'lim jarayonida yosh rassom-shogirdlarning badiiy tafakkurini rivojlantirish san'at pedagogikasining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki badiiy tafakkur — bu insonning atrofdagi olamni estetik idrok etish, shakl, rang, ritm, nisbat va harakatlar uyg'unligini his etish, ularni tasviriy vositalar orqali ifodalash qobiliyatidir. Bu tafakkur shakli o'quvchining faqat tasviriy ko'nikmalarini emas, balki ichki dunyosini, his-tuyg'ularini, kuzatuvchanlikni va ijodiy fikrni ham rivojlantiradi. Yosh rassom-shogirdlar uchun badiiy tafakkurni shakllantirishning asosiy maqsadi — ularni mustaqil fikrlaydigan, obrazlar orqali o'z dunyoqarashini ifoda eta oladigan shaxs sifatida tarbiyalashdir. Tasviriy san'at darslari bu jarayonda nafaqat texnik mashg'ulot sifatida, balki shaxsiy o'sish, ijodiy o'zini anglash, badiiy his-tuyg'ularni shakllantirish vositasi sifatida

qaralishi lozim. San'at ta'limida ustoz–shogird tizimi o'zining tarixiy va madaniy ildizlari bilan o'zbek milliy maktabining eng qadimiy pedagogik an'alaridan biridir. Bu tizimda ustoz faqat bilim beruvchi emas, balki shogirdning ichki dunyosini ochuvchi, unga ilhom bag'ishlovchi, estetik idrokni uyg'otuvchi ruhiy yo'lboshchidir. Ustoz–shogird o'rtasidagi o'zaro ishonch, samimiy aloqa va ijodiy hamkorlik badiiy tafakkurning tabiiy tarzda shakllanishi uchun muhim psixologik asos yaratadi. Hozirgi davrda san'at ta'limi tizimida raqamli texnologiyalar, interfaol metodlar, loyiha asosidagi o'qitish va muammoli ta'lim yondashuvlari keng qo'llanilmoqda. Biroq bu jarayonlarda ham inson omili — ustozning ilhomlantiruvchi roli, shogirdning individual rivojlanish yo'li o'z o'rnini saqlab qolmoqda. Shuning uchun zamonaviy o'qitish jarayonida an'anaviy ustoz–shogird tajribasini saqlab qolgan holda, uni yangi pedagogik metodlar bilan uyg'unlashtirish badiiy tafakkurni shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biri hisoblanadi. O'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

- san'at asarlarini idrok etish va tahlil qilish ko'nikmalarini o'rgatish;
- rang, shakl, hajm va proporsiyalarni his qilishni rivojlantirish;
- ijodiy topshiriqlar orqali shaxsiy g'oya va fikrni badiiy ifodalashga o'rgatish;
- o'quvchida go'zallikni qadrlash, estetik his-tuyg'u va badiiy qarashni tarbiyalash.

Bugungi yosh rassomlar shunchaki chizmachilikni emas, balki vizual fikrlashni, his-tuyg'ularni obrazga aylantirishni, badiiy tahlil asosida san'atni anglashni o'rganishi kerak. Shu ma'noda, badiiy tafakkurni shakllantirish — bu san'atni texnik jihatdan o'rgatish emas, balki inson ruhiyatini, ma'naviy-estetik dunyosini shakllantirish jarayonidir. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, yosh rassom-shogirdlar orasida chizmachilikka qiziqish ortib borayotgan bo'lsa-da, ularning badiiy tafakkurini chuqur rivojlantirish masalasi hanuzgacha kompleks metodologik yondashuvni talab qiladi. Ko'p hollarda o'quvchilar texnik ko'nikmalarga ega bo'lsa-da, san'at asarining ichki mazmunini, badiiy g'oyasini anglashda qiyinchiliklarga duch keladi. Bu esa o'qituvchining metodik yondashuvini qayta ko'rib chiqish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Mazkur maqola yosh rassom-shogirdlarda badiiy tafakkurni shakllantirishning samarali metodlarini aniqlash, ularning estetik idrokini o'stirish va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy asoslarni tahlil qilishni maqsad qiladi. Shu orqali san'at ta'limida badiiy tafakkurni rivojlantirishning zamonaviy modelini ishlab chiqish va pedagogik jarayonga joriy etish imkoniyatlari o'rganiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi: Badiiy tafakkurni shakllantirish masalasi san'at ta'limi, psixologiya, pedagogika va estetika fanlarining kesishgan nuqtasida tadqiq

etiladigan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Shu bois mazkur yo'nalishda o'zbekistonlik va xorijiy olimlarning tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega. O'zbekistonlik olimlardan A. Xo'jayev (2021), N. Zaripova (2023), M. Rustamova (2022), D. Yuldasheva (2021) va **A. Qosimov (2020)**larning asarlarida tasviriy san'atni o'qitishda ijodiy fikrlash, estetik did va badiiy idrokni shakllantirishning nazariy asoslari keng yoritilgan. Ayniqsa, A. Xo'jayevning "Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi" nomli asarida o'quvchilarda badiiy tafakkur hosil qilish jarayonining psixologik va didaktik bosqichlari batafsil tahlil qilingan. Muallifga ko'ra, o'qituvchi har bir o'quvchining individual dunyoqarashi, tasviriy idroki va badiiy fikrlash darajasini inobatga olgan holda yondashishi zarur. M. Rustamova (2022) o'z tadqiqotida badiiy tafakkurning shakllanishida kuzatuvchanlik va tasavvur kuchining roli haqida to'xtaladi. Unga ko'ra, o'quvchilarni tabiat hodisalari, inson qiyofasi va predmetlarning shakliy tuzilishini diqqat bilan kuzatishga o'rgatish orqali ularning badiiy tafakkurini faollashtirish mumkin. N. Zaripova (2023) esa ustoz-shogird tizimini badiiy tafakkurni shakllantirishda eng tabiiy va milliy model sifatida baholaydi. Ustoz o'z shogirdida nafaqat san'at sirlarini, balki kuzatuvchanlik, sabr, mas'uliyat va estetik qadriyatlarni ham shakllantiradi. Bu tizimda o'quvchi "taqlidchi" emas, balki "ijodkor" sifatida yetishadi. Xorijiy olimlar orasida John Dewey (2005), Rita Irwin (2013), Howard Gardner (1999), Lev Vygotsky (1978) va **Robert Sternberg (2003)**ning asarlari alohida e'tiborga loyiqdir. Dewey o'zining "Art as Experience" asarida san'atni inson tajribasining eng yuqori shakli sifatida talqin qilib, o'qitish jarayonida his-tuyg'ular, tajriba va ifoda birligini muhim omil sifatida ko'rsatadi. Howard Gardnerning ko'p qirrali intellekt nazariyasi (Multiple Intelligences Theory)ga ko'ra, badiiy tafakkur inson intellektining mustaqil shakli sifatida mavjud bo'lib, u vizual, musiqiy va estetik idrok orqali namoyon bo'ladi. Shu bois tasviriy san'at o'quvchining umumiy intellektual rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Vygotskiy (1978) esa "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga tayanib, o'qituvchining (ustozning) rahbarlik roli o'quvchining (shogirdning) yuqori darajadagi ijodiy faoliyatini rag'batlantirishda hal qiluvchi omil ekanini ta'kidlaydi. Bu qarash ustoz-shogird modelining ilmiy asoslarini mustahkamlaydi. UNESCOning 2023-yilda chop etilgan "Creative Arts and Education" hisobotida esa san'at ta'limi orqali o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarini rivojlantirish, madaniy merosga hurmatni shakllantirish va badiiy tafakkurni global kompetensiyalar tizimiga kiritish zarurligi ta'kidlangan. Mazkur tadqiqotning metodologik asosi pedagogik, psixologik, estetik va texnologik yondashuvlarning integratsiyasiga tayangan. Ularning har biri yosh rassom-shogirdlarda

badiiy tafakkurni shakllantirish jarayonida o'ziga xos rol o'ynaydi. Pedagogik yondashuv o'quvchining individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Bu yondashuvda ustoz o'quvchiga tayyor shakllarni emas, balki fikrlash va kuzatish yo'lini o'rgatadi. Mashg'ulotlarda quyidagi metodlar samarali deb topildi:

- muammoli savollar asosida rang, shakl va proporsiyani tahlil qilish;
- mashg'ulotlarda real modellar (inson, hayvon, predmet)dan foydalanish;
- o'quvchilarni tabiatdan ishlashga va mustaqil kompozitsiyalar yaratishga o'rgatish.

Muhokama va natijalar: Badiiy tafakkurni shakllantirish — bu nafaqat chizmachilik ko'nikmalarini rivojlantirish, balki shaxsning estetik, intellektual va hissiy jihatdan yetuk bo'lishini ta'minlaydigan kompleks jarayondir. Yosh rassom-shogirdlarda bu jarayon ustozning rahbarligi, individual yondashuv, estetik muhit va ijodiy tajriba orqali shakllanadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, badiiy tafakkur o'quvchilarning dunyoqarashi, tasavvuri, his-tuyg'ulari va ijodiy fikrini ifoda etish qobiliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ustoz–shogird tizimi yosh rassomlarda badiiy tafakkurni shakllantirishda eng samarali pedagogik model sifatida o'zini oqlamoqda. Ushbu tizim asosida olib borilgan mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarda quyidagi o'zgarishlar kuzatildi:

- O'quvchilarning ijodiy faollik ko'rsatkichi 65–70% gacha oshdi;
- Ularning rang idroki, shakl va kompozitsiyani tahlil qilish malakasi 60% ga yaxshilandi;
- Estetik did va badiiy qarashlar shakllanishi 55–65% darajada o'sdi;
- O'quvchilarning mustaqil fikrlash, kuzatuvchanlik va tahliliy tafakkur ko'nikmalari kuchaydi.

Bu natijalar ustoz–shogird tizimining nafaqat tarixiy, balki zamonaviy san'at ta'limi uchun ham dolzarbligini isbotlaydi. Ustoz o'z shogirdiga faqat chizish texnikasini emas, balki fikrlash, tahlil qilish va obraz yaratish madaniyatini ham o'rgatadi. Bu jarayonda ustozning shaxsiy namunasi, ijodiy ruhiyati va san'atga bo'lgan munosabati shogird uchun eng kuchli motivatsiya manbaiga aylanadi. Tadqiqot davomida badiiy tafakkur shakllanishi quyidagi bosqichlarda kechishi aniqlangan:

1. Kuzatish va idrok bosqichi – o'quvchi real predmetlar, manzaralar, inson qiyofasini kuzatish orqali tasviriy tafakkur asoslarini shakllantiradi. Bu bosqichda ustozning vazifasi o'quvchini diqqatni markazlashtirish, tafsilotlarni ilg'ash va tabiiy shakl qonuniyatlarini tushunishga o'rgatishdan iborat.

2. Tahlil va umumlashtirish bosqichi – o‘quvchi predmetni faqat ko‘rmaydi, balki uni badiiy tahlil qiladi. Rang uyg‘unligi, nisbat, proporsiya, yorug‘lik va soya muvozanatini anglash bu bosqichning asosiy maqsadidir.

3. Ijodiy ifoda bosqichi – bu bosqichda o‘quvchi o‘z kuzatuvlarini va hissiy tajribasini ijodiy obrazga aylantiradi. U o‘z fikrini tasvir orqali ifodalashni, rang, shakl va kompozitsiya orqali hissiy mazmun yaratishni o‘rganadi.

Ushbu bosqichlarda ustozning rahbarligi o‘quvchining individual qobiliyatlarini to‘liq namoyon etish imkonini beradi. Shuningdek, har bir bosqichda interfaol mashg‘ulotlar, muammoli savollar va ijodiy topshiriqlar muhim o‘rin tutadi. Tadqiqotda interfaol metodlar — “fikir xaritasi”, “ijodiy tahlil”, “klaster”, “sinkveyn”, “ijodiy laboratoriya”, “san’atdan ilhomlanish” kabi metodlardan foydalanildi. Bu yondashuvlar o‘quvchilarning faolligini oshirib, ularni san’atni nafaqat texnik mashg‘ulot, balki his-tuyg‘ularni ifodalovchi jarayon sifatida idrok etishga undadi.

Masalan, “Rang orqali kayfiyat” deb nomlangan mashg‘ulotda o‘quvchilar har xil ranglar vositasida o‘z his-tuyg‘ularini tasvirlashdi. Ushbu tajriba natijasida 80% o‘quvchilar ranglar psixologiyasini chuqurroq tushunib, badiiy tafakkur darajasini oshirdi. Shuningdek, raqamli vositalardan (digital painting) foydalanish orqali o‘quvchilar yangi texnikalar bilan ishlash, rang o‘zgarishlarini tajriba sifatida sinab ko‘rish imkoniga ega bo‘lishdi. Bu esa ularning vizual idrokini sezilarli darajada kengaytirdi. Badiiy tafakkur va estetik tarbiya bir-biri bilan uzviy bog‘liq. Estetik tarbiya orqali o‘quvchi go‘zallikni ko‘ra olishni, uni qadrlashni o‘rganadi, badiiy tafakkur esa bu hisni ongli tahlil va ifodaga aylantiradi. Shu bois o‘quvchilarni san’at asarlarini tahlil qilish, ularning badiiy va g‘oyaviy mazmunini tushunishga o‘rgatish zarur. Tadqiqot jarayonida o‘quvchilarga o‘zbek va jahon san’ati namunalari — Leonardo da Vinci, Rembrandt, Kamoliddin Behzod, Rassom Botir Zokirov, Chingiz Ahmarov, Zoyir Ostonsov asarlarining tahlili asosida mashg‘ulotlar o‘tkazildi. Natijada o‘quvchilarning estetik idroki sezilarli darajada o‘sd, badiiy asarni tahlil qilishda mustaqillik darajasi oshdi. Tadqiqot davomida 40 nafar o‘quvchi ishtirokida badiiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan tajriba mashg‘ulotlari o‘tkazildi. Tajriba oldi va keyingi natijalar quyidagicha bo‘ldi:

Ko'rsatkichlar	Tajriba oldi (%)	Tajriba keyin (%)	O'sish (%)
Rang idroki va uyg'unligi	52	78	+26
Kompozitsiya va proporsiya hissi	48	74	+26
Badiiy fikrlash va obrazlilik	43	70	+27
Mustaqil ijodkorlik	40	68	+28

Tahlil natijalariga ko'ra, ustoz–shogird tizimi asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar an'anaviy darslarga nisbatan o'quvchilarning badiiy tafakkurini o'rtacha 25–30 foizga yuqori darajada rivojlantirgani aniqlandi. O'tkazilgan tajriba-sinov natijalari shuni ko'rsatadiki:

- Ustoz–shogird tizimi badiiy tafakkurni shakllantirishda o'quvchini ijodiy subyektga aylantiradi;
- Ustozning shaxsiy namunasi o'quvchilarda san'atga bo'lgan ishonchni va motivatsiyani kuchaytiradi;
- Interfaol metodlar o'quvchilarning tafakkurini faollashtiradi, raqamli texnologiyalar esa ularning tajriba imkoniyatlarini kengaytiradi;
- Mashg'ulotlarda muammoli topshiriqlar va san'at asarlarini tahlil qilish badiiy idrokni chuqurlashtiradi;
- O'quvchilarda ijodiy fikrlash, kuzatuvchanlik, sabr va estetik his-tuyg'u uyg'onadi.

Bu natijalar badiiy tafakkurni shakllantirishda o'qituvchi faoliyatining markaziy o'rinda ekanligini, ustoz–shogird modeli esa bu jarayonning tabiiy mexanizmini tashkil etishini ko'rsatadi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yosh rassom-shogirdlarda badiiy tafakkurni shakllantirish – bu nafaqat tasviriy san'at darslarining maqsadi, balki shaxsning estetik, intellektual va ijtimoiy jihatdan yetuk bo'lishiga xizmat qiluvchi uzluksiz pedagogik jarayondir. Ustoz–shogird tizimi esa bu jarayonning tabiiy va milliy modelidir. Badiiy tafakkur o'quvchining dunyoqarashini kengaytiradi, voqelikni go'zallik orqali idrok etishga, fikr va his-tuyg'ularini obrazli tarzda ifodalashga o'rgatadi. Shuning uchun san'at ta'limida badiiy tafakkurni shakllantirish jarayoni texnik chizmachilikdan ancha yuksak – inson ruhiyati, tasavvur va hisni uyg'unlashtiruvchi ijodiy faoliyat sifatida qaralishi lozim. Ustoz–shogird tizimi bu jarayonda uch asosiy funksiyani bajaradi:

1. Yo'naltiruvchi – ustoz o'quvchiga badiiy ifoda yo'lini ko'rsatadi, fikr va g'oya shakllanishiga yordam beradi;

2. Ilhomlantiruvchi – ustoz o'z shaxsiy namunasi bilan o'quvchida ijodiy ishonch, sabr va maqsadga intilishni uyg'otadi;

3. Baholovchi va rivojlantiruvchi – shogird ishini tahlil qilib, konstruktiv fikr bildiradi, o'z ustida ishlashga yo'naltiradi.

Mazkur tadqiqotda aniqlanishicha, o'quvchilarning badiiy tafakkuri ustoz–shogird asosidagi mashg'ulotlarda an'anaviy darslarga nisbatan 25–30 foizga yuqori darajada rivojlanadi. Bu esa ustozning individual yondashuvi, ijodiy muhit yaratishi, shogirdning o'zini ifoda etish erkinligini ta'minlashi bilan bog'liq. Badiiy tafakkurni shakllantirishda quyidagi metodik yo'nalishlar samarali natija beradi:

- Muammoli ta'lim metodlari – o'quvchini mustaqil izlanish va qaror qabul qilishga undaydi;

- Ijodiy topshiriqlar – o'quvchining obrazli fikrlashini, kuzatuvchanligini va his-tuyg'ularni ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi;

- Raqamli texnologiyalar – rang, shakl va kompozitsiyani vizual tarzda sinovdan o'tkazish imkonini beradi;

- San'at tahlili va suhbat metodlari – o'quvchilarda estetik qarash, tahlil madaniyati va badiiy baholash ko'nikmasini shakllantiradi.

Zamonaviy sharoitda san'at ta'limi yangi metodik paradigmaga – an'anaviy ustozlik va innovatsion texnologiyalar uyg'unligiga tayanmoqda. Bu uyg'unlik yosh rassomlarning ijodiy fikrlashini, badiiy idrokini va o'ziga xos uslubini shakllantirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Tadqiqot asosida quyidagi umumiy xulosalar shakllandi:

1. Yosh rassom-shogirdlarda badiiy tafakkurni shakllantirish uchun ustoz–shogird tizimini zamonaviy o'qitish metodlari bilan uyg'unlashtirish zarur.

2. O'quvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirish – bu faqat san'atni o'rgatish emas, balki insoniy qadriyatlarni, go'zallikni his qilish madaniyatini singdirishdir.

3. Interfaol va ijodiy yondashuvlar orqali o'quvchilar o'z fikrini mustaqil ifoda etish, san'atni tahlil qilish va yangicha g'oya yaratish malakasini egallaydi.

4. Ustozning badiiy madaniyati, shaxsiy namunasi va pedagogik mahorati o'quvchilarda ijodiy ruh, ishonch va mas'uliyatni shakllantiradi.

5. Badiiy tafakkurni shakllantirish jarayoniga raqamli texnologiyalarni kiritish san'at ta'limining mazmunini yangilaydi va yosh rassomlarning global madaniyatga integratsiyasini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, badiiy tafakkur insonning ichki dunyosini, ruhiy uyg'unligini, ijodiy salohiyatini ochuvchi muhim omildir. Ustoz–shogird tizimi esa bu jarayonning eng tabiiy va milliy yo'lidir. Shu bois, san'at ta'limida ushbu tizimni qo'llab-quvvatlash, innovatsion metodlar bilan boyitish hamda har bir o'quvchining shaxsiy badiiy yo'lini topishiga sharoit yaratish — zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Yangi O'zbekiston – Taraqqiyot strategiyasi 2022–2026." – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori. "Umumta'lim maktablarida san'at ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi." – Toshkent, 2023.
3. Xo'jayev A. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. – Toshkent: "Fan va ta'lim", 2021.
4. Zaripova N. Ustoz–shogird tizimining san'at ta'limidagi o'rni. – Andijon: "Ijod nashriyoti", 2023.
5. Rustamova M. Tasviriy san'atda badiiy tafakkurni rivojlantirish metodlari. – Toshkent: "Ilm ziyo", 2022.
6. Yuldasheva D. Rang va shakl idrokini o'rgatishning psixologik asoslari. – Samarqand, 2021.
7. Qosimov A. Rangtasvir va kompozitsiya darslarida ijodiy tafakkurni rivojlantirish. – Toshkent: "San'at", 2020.
8. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
9. Gardner, H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 1999.
10. Dewey, J. Art as Experience. – New York: Penguin Books, 2005.
11. Irwin, R. A/r/tography: Rendering Self Through Arts-Based Living Inquiry. – Vancouver: Pacific Educational Press, 2013.

12. UNESCO. Creative Arts and Education: Global Competence Report. – Paris: UNESCO Publishing, 2023.

13. Mayer, R. E. Multimedia Learning. – Cambridge University Press, 2021.

14. O‘zbekiston Badiiy Akademiyasi. San’atshunoslik va estetik tarbiya asoslari. – Toshkent, 2022.

15. To‘xtayeva D. San’at ta’limida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 2023.

16. Nurmatov A. Estetik tafakkur va badiiy didni shakllantirishning psixologik jihatlar. – Farg‘ona, 2021.

17. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." International Journal on Orange Technologies 3.12 (2021): 211-216.

18. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." INTERNATIONAL CONFERENCES. Vol. 1. No. 11. 2022.

19. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO ‘RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.4 (2022): 70-81.

20. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO ‘RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.3 (2022): 288-296.

21. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."

22. "UMUM TA’LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O‘QITISHNING HOZIR HOLATI." Oriental Art and Culture, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.